Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság

NEVELÉSI KIHÍVÁSOK A KAMASZKORBAN (FEGYELMEZÉS, KAMASZOK KEZELÉSÉNEK SPECIÁLIS MÓDSZEREI)

EFOP-3.8.2-16-2016-00001 ÉS A VEKOP-7.5.1-16-2016-00001 AZONOSÍTÓSZÁMÚ,
SZOCIÁLIS HUMÁN ERŐFORRÁS FEJ
KIEMELT PROJEKT

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A TOVÁBBKÉPZÉS CÉLJA

- Célja
  - a társadalmi-demográfiai változásokra reagáló,
  - innovatív elemeket tartalmazó továbbképzések kialakítása és biztosítása,
  - a területen dolgozó szakemberek továbbképzése,
  - a szolgáltatásnyújtás folyamatainak eredményesebbé tétele,
  - a dolgozók megtartása, a pályaelhagyás csökkentése és a területen dolgozók elismertségének növelése.
- További cél a szociális és kapcsolódó szakmák közötti együttműködés kialakítása, erősítése, fejlesztése a továbbképzések biztosítása és lebonyolítása által.

BEMUTATKOZÁS, A TOVÁBBKÉPZÉS INDÍTÁSA

- Bemutatkozás, tapasztalatok, motiváció, elvárások
  - név
  - foglalkozási terület
  - klienskör
  - feladatok
  - gyakorlati tapasztalatok
  - előzetes ismeretek
  - a témához kapcsolódó nézetek
  - a továbbképzéssel kapcsolatos motiváció
  - a továbbképzéssel kapcsolatos elvárások

CSOPORTSZABÁLYOK

- Titoktartás
- Kommunikáció: egyes szám első személy, tisztelet
- Részvétel: aktivitás, önkéntesség
- Időkeretek: a nap kezdése, zárása, szünetek
- Technikai kérdések: mobiltelefon-használat, stb.

A TOVÁBBKÉPZÉS TELJESÍTÉSÉNEK FELTÉTELEI

- záróteszt teljesítése
- hiányzásra vonatkozó előírások

A TOVÁBBKÉPZÉS ÜTEMEZÉSE

„MI JÁR A KAMASZ FEJÉBEN?”

- Korai serdülőkor (prepubertás): 11-13 éves kor – biológiai változások
- Középső serdülőkor (pubertás): 14-18 éveskor
- Késői serdülőkor (fiatal felnőttkor):18-21 éves kor
- Az életkori határok elmosódottak, a különböző szakaszok fejlődési feladatai elkülöníthetőek egymástól.
- Korai serdülőkor: a nemi szereppel való azonosulás
- Középső serdülőkor: a szülőkről való érzelmi leválás
- Késői serdülőkor: a társadalmi szerepekbe való beilleszkedés, a komoly partnerkapcsolatok és a pályaorientáció jellemzi (Vikár György)

VÁLTOZÁSOK

A felnőttkorba vezető bio-szocio-pszichológiai átmenet

BIOLÓGIAI VONATKOZÁSOK
- A biológiai szaporodás képessége
- A másodlagos nemi jellemzők kialakulása
- A felnőtt méret elérése

VISELKEDÉSES VONATKOZÁSOK
- Formális műveleti (módszeres gondolkodás) bizonyos területeken
- Identitásképzés

TÁRSAS VONATKOZÁSOK
- Szexuális kapcsolatok
- A saját magunkért vállalt felelősség irányába való elmozdulás
- A következő generációért vállalat felelősség kezdete

Forrás: Cole-Cole 1998., 667.o.

A SERDÜLŐKOR LEGJELLEMZŐBB TÖRTÉNÉSE A NEMI ÉRÉS – TESTI VÁLTOZÁSOK

- Gyors növekedés a testsúly és testmagasság gyarapodásával, a felnőttkori magasság megközelítő elérése
- Elsődleges (belső) nemi szervek fejlődés, a nemzőképesség feltételeinek kialakulása
- A másodlagos (külső) nemi jellegek fejlődése
- A testfelépítés, a zsírszövet és izmok mennyiségének és elhelyezkedésének átalakulása
- Keringésben és légzésben való változások, mely a nagyobb fizikai teljesítőképességhez és erőnléthez járulnak hozzá
- Folytatódik, majd befejeződik az agykéreg idegpályáinak mylenizációja, a kérgi központok között kapcsolatok sokasága alakul ki. A frontális lebeny fokozott integrációja elősegíti az értelmi képességek fejlődését, valamint az erkölcsi döntések területén való komplexebb gondolkodást

HORMONÁLIS VÁLTOZÁSOK

- A nemi hormonok termelődése 10-16 éves kor között folyamatosan növekszik
- Az agyalapi mirigy (hipofízis) gátló hatása csökken, a növekedési hormon termelése beindul, az összes szövet növekedésnek indul
- Az agyalapi mirigy aktivációja beindítja a gonadotrop hormonok termelését is
- A serdülő élményei hatással vannak a nemi hormonok termelődésére
- A nemi érést kísérő testi változások átlagosan 4 évig tartanak, kezdete és időtartama is eltéréseket mutathat

IVARMIRIGY SERKENTŐ HORMONOK

Nők

- A petefészek ösztrogén és progeszteron termelését serkenti
- Bekövetkezik a peteérés

Férfiak

- A herék és mellékherék tesztoszteron termelését serkenti
- Spermium termelődést eredményez

BIOLÓGIAI SERDÜLÉS KEZDETÉT BEFOLYÁSOLJA

- Alkati tényezők
- Fizikai, szociális, pszichológiai körülmények
- Nyugati társadalmak – egyre korábbi érés (életmód és táplálkozási szokások)
- Kutatási eredmények: a konfliktusos családi körülmények között élő lányok (depresszív hangulatok) – korábbi nemi érés. Fiúk esetében azoknál tolódik későbbre a nemi érés akinek az életében 11-16 éves kora között nem volt jelen az apa a családban.

VÁLTOZÁSOK A CSALÁDI ÉS A KORTÁRSKAPCSOLATOKBAN

- Szülőkkel szembeni érzelmi távolságtartás
- Fokozott önállóság igény
- A családi befolyás csökken
- Önálló döntések
- Kortárscsoportok befolyása növekszik
- Családi környezet átalakulása, szerepek, pozíciók átrendeződése
- Konfliktusokkal járó természetes folyamat

PROBLÉMÁK, NEHÉZSÉGEK

- A serdülőkori problémák hátterében sokszor régóta fennálló problémák húzódnak
- Ha a családi helyzet nem alkalmazkodik a serdülő megváltozott igényeihez és képességeihez – kölcsönös alkalmazkodás
- Merev szabályok – nyílt lázadás, provokatív viselkedés
- Túl engedékenység – a felelősségvállalás területén okozhat problémát

KORTÁRSKAPCSOLATOK

- Jelentőségük megnövekszik
- Az azonos nembeli barátságok intenzitása és összetettsége megváltozik – vegyes csoportok
- A kortársakkal töltött idő minden más tevékenységnél fontosabb, mennyisége növekszik
- Barátságok kialakulása: közös érdeklődés, hasonló értékek és attitűdök, érzelmi támasz, intimitás – a serdülő önmaga lehet
- Mély intimitású beszélgetések – identitás felfedezése, érzelmek felkutatása, támogatás

BARÁTSÁG, KORTÁRS CSOPORTOK

- Lányok esetében: nagyobb intimitás
- Fiúk esetében: csoportok kialakításán keresztül hangsúlyozzák a felnőttektől való függetlenségüket
- A barátság szerepe a serdülő életében hasonló a csecsemőkori kötődéshez
- Kortárs nyomás: alvási szokások, öltözködés, társas élet, pénzköltés, alkohol és kábítószer fogyasztás
- A családi kapcsolatok minősége jelentősen meghatározza a kortársak befolyásának mértékét, hatékonyságát.

KLIKKEK ÉS BANDÁK SZERVEZŐDÉSÉNEK FÁZISAI

- Kizárólag azonos nemű klikkekben szerveződnek
- A nemek közötti kortárs kapcsolatok kialakulásával a klikkek egyre több tevékenység során kezdenek el bandákat alkotni, ahol a fiúk és lányok az intimitás veszélye nélkül lehetnek együtt (pl.: korcsolyapálya)
- A bandatagok kezdenek heteroszexuális kapcsolatokat kialakítani más klikkek tagjaival, de továbbra is azonos nemű klikkük társaságában töltik az idő jelentős részét
- Az egynemű klikkek heteroszexuális csoportokká alakulnak, ahol a tagok gyakran párokat alkotnak
- Felbomlanak a bandák és kialakulnak a komoly párkapcsolatban lévő párok laza szerveződésű csoportjai

KÜLÖNBSÉGEK

Lányok - fantáziája

- Az érzelmi kapcsolat, a szerelem hangsúlyosabb.
- Romantikus szerelemre törekednek.

Fiúk - fantáziája

- Gazdag specifikus szexuális viselkedésben, melyben a szexuális agresszió és dominancia jelenik meg.
- Ragaszkodó érzelmek kevésbé jelennek meg.

A SERDÜLŐK GONDOLKODÁSA

Daniel Keating (1980) öt jellemzőt azonosított, melyben a serdülők gondolkodása eltér a kisiskolások gondolkodásától (Cole-Cole, 1998.):

A lehetőségekről való gondolkodás

- Olyan alternatív lehetőségeket is képesek megfontolni, amelyek az adott pillanatban érzékszerveikkel nem érzékelhetőek.

Előre gondolkodás

- Előtérbe kerül a saját jövőjükről való gondolkodás.

Hipotézisek használata a gondolkodásban

- Döntéshelyzetekben átgondolják a lehetséges helyzetek széles skáláját.

A gondolkodásról való gondolkodás

- A metakognitív gondolkodás – a saját gondolkodási folyamatokról való gondolkodás – egyre összetettebbé válik. Ennek következtében egyrészt úgy tudnak szabályokat alkotni, hogy egy időben két különböző szabályrendszert is képesek észben tartani, másrészt egyre jobban képesek figyelembe venni más emberek nézőpontját.

A megszokás korlátait meghaladó gondolkodás

- Újragondolják a felnőttek által is vitatott témákat, társas viszonyokat, erkölcsöt, politikát érintő alapproblémákat. Ennek kapcsán felmérik a közösségük ideáljai és a felnőtt világ viselkedésének ellentmondásait és arra törekszenek, hogy megmutassák, hogyan is kellene jól viszonyulni és cselekedni ezekben a helyzetekben.

A GONDOLKODÁS FEJLŐDÉSE - PIAGET

- Születés – 2 év: szenzomotoros szakasz
- 2 – 6 év: műveletek előtti szakasz
- 6 – 12 év: konkrét műveleti szakasz
- 12 – 19 év: formális műveleti szakasz

PIAGET – FORMÁLIS MŰVELETEK SZAKASZA

- Formális műveleti szakasz 12-19 éves korban

- A serdülőkorban a fejlődő egyén azt a képességet sajátítja el, hogy egy problémán belül minden logikai kapcsolatot módszeresen végiggondoljon. A serdülők lelkes érdeklődést mutatnak az elvont eszmék és magának a gondolkodásnak a folyamatai iránt.

PIAGET – FORMÁLIS MŰVELETEK SZAKASZA

- Az absztrakt gondolkodásra való képesség lényege, hogy míg a gyermek egy probléma megoldásánál minden gondolati lépést a gyakorlatban kipróbál, a serdülő már képes rá, hogy ítéletek és következtetések egész sorát magában gondolja végig.

AZ ERKÖLCSI GONDOLKODÁS FEJLŐDÉSE – KOHLBERG 1

Prekonvencionális szint

1. szakasz: Heteronómia
   - Cél az engedelmeskedés a büntetés elkerülése érdekében.

2. szakasz: Haszonelv
   - Cél a jutalom megszerzése

AZ ERKÖLCSI GONDOLKODÁS FEJLŐDÉSE – KOHLBERG 2

Konvencionális szint

3. szakasz: „Jó gyerek” – erkölcs
  – Cél mások jóindulatának megnyerése, a rosszallás elkerülése

4. szakasz: Rend és fegyelem
  – Cél a tekintély tisztelete és a kötelességek betartása

AZ ERKÖLCSI GONDOLKODÁS FEJLŐDÉSE – KOHLBERG 3

Posztkonvencionális szint

5. szakasz: Társadalmi szerződés

- Cél a törvényekkel való egyetértés, ha azok nem az emberi jogokat védik, akkor meg kell változtatni őket.

6. szakasz: Egyetemes etikai elvek

- Cél az egyetemes emberi értékek követése

IDENTITÁS – ERIKSON 1

- A serdülőkor egy jól elkülöníthető szakasz
- A biológia tényezők fontos szerepet játszanak
- A serdülőnek meg kell tanulni szexuális késztetettségével bánni és a társadalom normáinak eleget tenni
- Az egyéni és szociális identitás összeegyeztetése – identitás kialakulása
- Személyes azonosság és történeti folytonosság érzéseként határozza meg.

IDENTITÁS – ERIKSON 2

Az identitás

- vélekedések rendszere, amit a serdülő önmagáról alkot
- feloldja azt a sokféleséget, ahogyan hasonlít más emberekre, illetve különbözik tőlük
- ez a folyamat döntő abban a tekintetben, hogy mennyire sikerül összhangba kerülni a környezetünkben lévő emberekkel, valamint múltbéli és jövőbeni önmagunkkal.

PSZICHOSZOCIÁLIS STÁDIUMOK - ERIKSON

- Első év – bizalom, vagy bizalmatlanság
- Második év – autonómia, vagy szégyen és kétely
- 3 – 6 év – kezdeményezés avagy bűntudat
- 7 évtől pubertásig – teljesítmény avagy kisebbrendűség
- Serdülőkor – identitás avagy szerepkonfúzió
- Fiatal felnőttkor – intimitás avagy izoláció
- Érett felnőttkor - generativitás-stagnálás konfliktusa,
- Időskor – integritás vagy kétségbeesés

FEJLŐDÉSI KRÍZISEK ÚJRA FELDOLGOZÁSA 1

A bizalom megalapozása:

- A csecsemőkori kötődési folyamatból adódó probléma újra megjelenik serdülőkorban olyan személyek keresésében, akikben a serdülő hihet, és akiknek saját megbízhatóságát bizonyíthatja.

Az autonómia megalapozása:

- A 2 éves gyermek „egyedül csinálom” törekvése serdülőkorban a szülők döntéseinek elfogadása helyett az önálló döntések meghozatalára irányuló igényben jelenik meg.

FEJLŐDÉSI KRÍZISEK ÚJRA FELDOLGOZÁSA 2

A kezdeményezés igénye:

- A kisgyermekkori mintha-játékban megnyilvánuló kezdeményezés igénye serdülőkorban olyan célok kitűzésében jelenik meg, amilyenné a serdülő válni szeretne, ahelyett, hogy elfogadná a felnőttek által kialakított valóság korlátait.

A teljesítmény igénye:

- Az iskoláskorban a tanár által értékelt teljesítményre való törekvés helyett serdülőkorban az önálló célok kijelölésében és annak megvalósításában való igényben nyilvánul meg.

A SERDÜLŐKOR KÖZPONTI VÁLSÁGA: IDENTITÁS VAGY SZEREPKONFÚZIÓ

A serdülőkori identitásképzés folyamatára ható tényezők:

- A serdülők hogyan ítélnek meg másokat
- Mások hogyan ítélik meg őket
- Miként vélekednek mások ítéleteiről
- Mennyire képesek a másokról alkotott ítéletekben szem előtt tartani a kulturális társadalmi kategóriákat

AZ IDENTITÁSKÉPZÉSSEL VALÓ MEGKÜZDÉS – MARCIA 1

- Elért identitás: ebben a csoportban lévő fiatalok megélték az identitásképzéssel járó krízis időszakát, elkötelezettek pályaválasztásukban vagy ideológiai álláspontjukban és ennek tükrében aktívan törekszenek céljaik elérésére

- Korai zárás: ezek a fiatalok szintén elkötelezettek pályaválasztásukban és ideológiai nézeteikben, ugyanakkor nem mutatják jelét, hogy identitáskrízisen mentek volna keresztül. Valójában nem szervezték át személyiségüket, hanem szüleiktől átvett identitásmintákat használnak.

AZ IDENTITÁSKÉPZÉSSEL VALÓ MEGKÜZDÉS – MARCIA 2

- Moratórium: ebben a csoportban lévő fiatalok éppen átélik az identitáskrízist

- Diffúz identitás: ezek a fiatalok már kipróbáltak különböző identitásokat, azonban nem voltak képesek elköteleződni egyik mellett sem

SZÜLŐI-PEDAGÓGIAI KÖRNYEZET ATTITŰDJE

- Nevelési stílus – a szülői/nevelői magatartást általában két dimenzió kapcsolatában vizsgálták
- Érzelmi odafordulás két végpontja: meleg-elfogadó és hideg-elutasító
- Kontroll (a gyermek függetlenségének támogatása) két végpontja: engedékenység és túlvédés, túl kontrollálás

A SZÜLŐI NEVELÉSI STÍLUS ÉS A GYERMEKI VISELKEDÉS ÖSSZEFÜGGÉSE – BAUMRIND 1

Tekintélyelvű/megkövetelő/autoritariánus szülő

- követelő és szülőcentrikus „a szülőnek jogai vannak és a gyereknek kötelességei”
- fő hangsúly: a tekintélynek való engedelmességen van, az alkudozást nem engedik
- gyakori büntetések a gyermek „makacsságának” megfékezésére
- gyakori testi fenyítés, parancsol, nem kér
- magas követelmények (túlságosan is)

A gyermek jellemzői – óvodás korban: Visszahúzódó

- szociális készségek hiánya tapasztalható
- visszahúzódik a társas érintkezéstől
- nem spontán
- alacsonyabb intellektuális érdeklődés
- ritkán kezdeményez
- erkölcsi konfliktus esetén külső tekintélyhez fordul helyes döntésért

A SZÜLŐI NEVELÉSI STÍLUS ÉS A GYERMEKI VISELKEDÉS ÖSSZEFÜGGÉSE – BAUMRIND 2

Irányító/mérvadó/autoriatív szülő

- kevés testi fenyítés, sok magyarázat, hiszik: szülők és gyermekek jogai kölcsönösek
- tekintélynek való engedelmesség, mint erény kevésbé hangsúlyos
- gyermek befolyásolása: meggyőzéssel inkább, nem pedig a tekintélyre való hivatkozással
- figyelembe veszik a gyermek nézőpontját (még ha nem is mindig fogadják el azt)
- szabályok: rugalmasak, alkudozás van
- magas mércét állítanak a gyermek elé, de figyelembe veszik aktuális képességeit
- egyéni, független viselkedésre ösztönzik

Kompetens

- magasabb önállóság és önkontroll jellemzi őket
- új helyzetekben bátrabban vizsgálódnak
- elégedettek magukkal, életükkel
- a társas szabályokat könnyebben megértik és betartják

A SZÜLŐI NEVELÉSI STÍLUS ÉS A GYERMEKI VISELKEDÉS ÖSSZEFÜGGÉSE – BAUMRIND 3

Engedékeny/ráhagyó

- kevés határozott korlátozás
- nem várnak el magas teljesítményt a gyermektől
- a családi döntésekbe a gyermeket is bevonják
- nagy szabadságot adnak a gyereknek

Éretlen

- viszonylag éretlenek
- nehézséget jelent nekik, hogy uralkodjanak az indulataikon
- nehézséget jelent a felelősségvállalás társas helyzetekben
- önállótlanok

A SZÜLŐI NEVELÉSI STÍLUS ÉS A GYERMEK JELLEMZŐI – MACOBBY ÉS MARTIN 1

Irányító (megkívánó):

- a következetesség érzelmi melegséggel párosul
- a szülők egyértelműen közvetítik elvárásaikat gyermekeik felé
- figyelembe veszik a gyermekek érzéseit, véleményét, tiszteletben tartják jogaikat
- ösztönzik gyermekeiket az egyéniségük kibontakoztatására
- ritkán bűntetnek
- a szabályok szükségességének megértésére helyezik a hangsúlyt

A gyermek:

- Az ilyen szülők gyermekeit általában önállóság, barátságosság és együttműködés jellemzi.
- Új helyzetekben feltalálják magukat, jó az önérvényesítő képességük, jó önkontrollal rendelkeznek. Motiváltak a céljaik elérésére.

A SZÜLŐI NEVELÉSI STÍLUS ÉS A GYERMEK JELLEMZŐI – MACOBBY ÉS MARTIN 2

Tekintélyelvű (megkövetelő):

- szabályközpontú, fontos számára az engedelmesség
- kevés támogatást és melegséget nyújt
- elvárásai és tekintélye fontosak számára, kevésbé veszi figyelembe a gyermek igényeit
- gyakran bűntet

A gyermek:

- az ilyen szülők gyermekei ritkán kezdeményezőek
- általában visszahúzódóak, nem kreatívak, nem motiváltak a teljesítményre. Konfliktus esetén egy tekintélyszemélytől várják a döntést. A fiúk társaiknál agresszívebbek lehetnek. A tekintélyelvű szülő gyakran hangoztatja saját áldozatkészségét, kritizálja gyermekét, ezért a gyermek bűntudatossá válhat.

A SZÜLŐI NEVELÉSI STÍLUS ÉS A GYERMEK JELLEMZŐI – MACOBBY ÉS MARTIN 3

Engedékeny (megengedő):

- gyerekcentrikus, érzékeny szülők
- kévés korlátot állítanak
- nagy döntési szabadságot adnak a gyermeknek (pl.: időbeosztás)
- ritkán fegyelmeznek

A gyermek:

Az ilyen szülő gyermeke viszonylag éretlen, önállótlan lehet. Felelősség érzete nem alakult ki, vágyait, indulatait nehezen tartja kordában, gyakran agresszív, nehezen hoz döntéseket.

A SZÜLŐI NEVELÉSI STÍLUS ÉS A GYERMEK JELLEMZŐI – MACOBBY ÉS MARTIN 4

Elhanyagoló:

- nem törődik a gyermekkel, magára hagyja
- érzelmileg sivár, közönyös, sokszor elutasító a gyermekkel szemben

A gyermek:

Az ilyen szülő gyermeke gyakran csatlakozik antiszociális csoportokhoz, impulzív, nehezen tudja kontrollálni agresszivitását. Általában hosszú távú céljai nincsenek, a jelenben él.

„JÓ ILLESZKEDÉS”

- Nincs univerzális nevelési stílus
- A nevelési stílus hatásában szerepe van a nevelő és a gyermek egyéni jellemzőinek, a kapcsolatuk minőségének és a tényezők kölcsönhatásának
- Csak adott időben és helyen értelmezhető
- Kialakulása segíthető

GONDOSKODÁS – VÁLASZKÉSZSÉG, ÉRZELEMKIFEJEZÉS, ÉRZÉKENYSÉG DIMENZIÓJA

- a szülő, nevelő szeretetteljes, pozitív kapcsolatban van a gyermekkel
- magas elvárásokat támaszt a gyermekkel szemben, ezek életkorának, fejlődési állapotának megfelelnek
- hagyja érvényesülni a gyermek érzelmeit, gondolatait
- a teljesítményt és a játékot is fontosnak tartja a gyermek életében
- gyakran beszélgetnek a gyermekkel
- részt vesznek a gyermek életében az oktatási intézményekben is
- megfelelő konfliktus megoldási gyakorlatokat alkalmaznak
- a gyermeket szeretetre méltónak, egyedinek tartják
- az együtt töltött idő mennyiségén és minőségén keresztül is a rendelkezésre állnak segíteni
- szeretetüket verbálisan és nonverbálisan is kifejezik

KONTROLL – ERŐ KIFEJEZÉSE, A CSELEKEDETEK FELETTI KONTROLL DIMENZIÓJA

- egy konkrét eseményhez tartozó, egyidejű válasz
- határok meghúzása, ugyanakkor mozgástér, választási és döntési lehetőség biztosítása a gyermek számára
- a gyermek kapcsolatainak és életük biztonságos és nem biztonságos tényezőinek figyelemmel kísérése
- a gyermekkel közös irányítás
- lehetőséget biztosítanak a gyermeknek arra, hogy saját személyiségének és hibáinak logikus és természetes következményeit maga viselje
- segítenek a gyermeknek megtanulni, gondolkodni, döntést hozni, hibáikból tanulni

VEZETÉSI STÍLUSOK – LEWIN 1

Autokratikus vezetési stílust képviselő vezető:

- Minden fontos kérdésben a vezető intézkedik.
- A kivitelezést, a tevékenység egyes lépéseit a vezető diktálja egyenként; a következő feladategységek mindig bizonytalanok, homályosak.
- A vezető rendszerint kijelöli minden csoporttag munkafeladatát és munkatársait.
- Az autokratikus vezető az egyes tagok munkájának dicséretében és bírálatában „személyes" vagy szubjektív, de az aktív csoporttevékenységben csak akkor vesz részt, ha valamit megmutat. A vezető viselkedése inkább barátságos vagy személytelen, mintsem nyíltan ellenséges.

VEZETÉSI STÍLUSOK – LEWIN 2

Demokratikus vezetési stílust képviselő vezető:

- Fontos kérdésekben a csoport vita után dönt; ezt a vezető bátorítja és segíti.
- Az első megbeszélési szakaszban kialakítják a tevékenység perspektíváját. A csoport célkitűzéséhez vezető út főbb szakaszát vázlatosan meghatározzák; ha technikai tanácsra van szükség, a vezető két vagy három eljárási alternatívát javasol, a csoport ezek közül választhat.
- A csoport tagjai szabadon választhatják meg, hogy kikkel dolgozzanak; a feladatok megosztásáról a csoport határoz.
- A vezető dicséretében és bírálatában „objektív" vagy reális, és igyekszik szabályos csoporttagként beilleszkedni a csoportba, anélkül hogy túlzottan nagyrészt vállalna a feladat megoldásában.

VEZETÉSI STÍLUSOK – LEWIN 3

Laissez faire (ráhagyó) vezetési stílust képviselő vezető:

- A csoportos vagy az egyéni döntés teljes szabadsága a vezető részvétele nélkül.
- A vezető ellátja a csoportot különféle nyersanyagokkal, egyben közli, hogy kérdésekre további tájékoztatást is nyújt. Megbeszélésben, vitában egyébként nem vesz részt.
- A vezető teljesen kimarad a kérdések megoldásából.
- A vezető igen ritkán és csupán külön kérdésre szól hozzá a csoporttevékenységhez; nem próbál részt venni, illetve nem próbálja befolyásolni a csoporttörténéseket.

A KÍSÉRLET EREDMÉNYEI 1

Az autokratikusan vezetett csoport jellemzői:

- hatékony csoportmunka, a munka mennyisége kevéssel, de megelőzi a demokratikus csoport teljesítményét
- amikor a vezető elhagyta a csoportot a teljesítmény jelentősen visszaesett
- gyakran tapasztaltak a gyerekek között agressziót, illetve elfojtott agressziót
- erős függés, kisebb önállóság jellemzi a tagokat, a gyerekek nem kezdeményeztek, behódoltak az utasításoknak

A KÍSÉRLET EREDMÉNYEI 2

A demokratikusan vezetett csoport jellemzői:

- az autokratikusan vezetett csoporthoz hasonló hatékonyságú csoportmunka
- kreatívabb, jobb minőségű munkák születtek, akkor is tovább dolgoztak, amikor a vezető elhagyta a csoportot
- a csoporttagok között jobb kapcsolat alakult ki, több segítő megnyilvánulás volt a csoporttagok között
- differenciált csoportszerkezet volt megfigyelhető

A laissez fair módon vezetett csoport jellemzői:

- gyengébb teljesítmény, alacsonyabb színvonalú feladatmegoldás, mint a demokratikusnál
- a csoport szervezettsége alacsony, a gyerekek lényegesen többet játszottak, ennek ellenére elégedetlenebbek voltak a csoporttal, mint a demokratikusan vezettet csoport tagjai
- a csoporthoz és a vezetőhöz való ragaszkodás is gyengébb

„ JÓL ILLESZKEDÉS”

- A vezetési stílusok között sincs univerzálisan alkalmazható

illeszkedési modell: A vezetői hatékonyságot befolyásoló tényezők:

- a vezető személyisége, karaktere és jellemző működési stílusa, a hozzá legközelebb álló tartós magatartások és képességek együttese
- a vezettek felkészültsége, értékrendje, szükségletei, képességei, kedvelt vezetési stílusuk
- a feladat, a munka célja, módszerek, követelmények
- a belső környezet, a szervezetben érvényesülő szokások, értékrend

A leghatékonyabb vezetési stílus bármely szituációban az, amely az első három tényezőt a legkedvezőbben illeszti össze.

„JÓ ILLESZKEDÉS”

A serdülők eredményes nevelésének egyik feltétele, hogy a szülő, nevelő ismerje a fejlődés hozta változásokat és ezekre reagálva alakítsa elvárásait, nevelési céljait, eszközeit.

GYERMEKI SZÜKSÉGLETEK 11 ÉVES KOR FELETT 1

Kognitív fejlődés:

- Képes felnőtthöz hasonló elvont és logikus gondolkodásra
- A jövőbeli tervekre és megvalósításukra vonatkozó gondolatok megjelenése
- A szövegértési szint egyes esetekben nem az életkornak megfelelő

Viselkedés és testi fejlődés

- Kultúrától függően - növekvő függetlenség és elszakadás a felnőttektől
- Fizikai kihívások iránti kíváncsiság
- Új viselkedési formákkal való kísérletezés, a kockázatosakat is beleértve
- Kísérletezés különböző nemi, vallási, csoport stb. identitásokkal

GYERMEKI SZÜKSÉGLETEK 11 ÉVES KOR FELETT 2

Társas és érzelmi fejlődés

- Erősödő kortárs befolyás, határozott vélekedések és elvek erkölcsi kérdésekben
- Lázadó viselkedés a hatalom ellen
- Fejlődő romantikus és szexuális kapcsolatok (kultúrafüggő)

Gyermeki szükségletek

- Bevezetés a felnőtt életbe, a felelős szexuális magatartás nyílt megbeszélésével
- Ötleteik és véleményük elismerése, tiszteletben tartása
- Lehetőség adása arra, hogy tanuljanak a hibáikból és az esetleges önpusztító magatartásukat megváltoztassák
- Különböző nézőpontok, vélemények, perspektívák megmutatása
- Lehetőség teremtése a példaképek megbeszélésére és a róluk való tanulásra
- Az egyenlőség és kapcsolódó elvek megerősítése
- Az őket foglalkoztató kérdések megbeszélése (kábítószer, szex, erőszak, szerelmi kapcsolatok, bullying, diszkrimináció, barátság)
- Tiszteletteljes, nem didaktikus beszédmód (kioktatás mellőzése)
- Sok humor és találékonyság

KAMASZKORI VÁLSÁGOK – FEJLŐDÉSI KRÍZISEK 1

Serdülőkori válság:

- olyan pszichés zavar áll fenn, melyben a tünetek nem illeszthetőek meghatározott kórformába
- szoros összefüggésben állnak a jellegzetes serdülőkori problémákkal
- megjelenésük tekintetében időben is illeszkednek a serdülőkori időszakhoz

KAMASZKORI VÁLSÁGOK – FEJLŐDÉSI KRÍZISEK 2

Tünetei lehetnek:

- tanulásban való visszaesés
- társasági gátlásosság
- beilleszkedési nehézségek
- lázadó magatartás
- öngyilkossági fantáziák és cselekedet
- pszichoaktív szerfogyasztás

IDENTITÁSKRÍZIS

- Identitás alatt a fejlődés során kialakult azonosítások összessége és azok társadalmi környezet által felkínált szereplehetőségekkel való egységbe foglalását értjük
- Amennyiben a serdülő kialakult karakterével, erkölcsi normáival, viselkedésmódjával elfogadásra talál a kortárs csoportban, akkor identitásának alakulása észrevétlenül, zavartalanul zajlik
- Azonban a serdülőkor nagy testi és pszichés változásai az eddig kialakult identitásérzést szinte mindig problematikussá teszik és negatív események összjátéka könnyen vezetheti a fiatalt az identitáskrízis állapotába

AUTORITÁSKRÍZIS

- Abban az esetben azonban, ha a tekintély elleni lázadás a fiatal magatartásában központi szerepet tölt be és ezzel a fejlődését és beilleszkedését akadályozza, akkor un. autoritáskrízisről beszélünk.
- Két fajtáját – aktív és passzív
- Kialakulását több kiváltó ok egymásra hatásával eredményezi: biológiai, társadalmi, pszichológiai tényezők
- Negatív gyermekkori emlékek és sérelmek, a diszfunkcionális családi miliő, a család és a kortárscsoport értékrendje között feszülő ellentét, túl erős szülői kötődés
- Családi helyzetek: „szétesett család”, „izolált család”, „rejtetten szétesett család”,

SZORONGÁSOS DEPRESSZÍV TÜNETEK 1

- A kisgyermekkorból áthúzódó szorongás egyrészt a szeparációs szorongásra, vagyis a szeretet biztonságának elvesztésére, az elmagányosodásra vezethető vissza, melynek hátterében a családi környezeti ártalmak állhatnak.
- A serdülőkori szorongás másrészt kialakulhat a szociális inkompetenciától való szorongás és a bűntudati szorongás talaján is.
- A teljesítményzavarok – kezelés nélkül – depresszív tüneteket, serdülőkorban akár antiszociális magatartásformákat is előidézhet.
- A bűntudati szorongás legismertebb okozója a testvérféltékenység.

SZORONGÁSOS DEPRESSZÍV TÜNETEK 2

- A szorongások nem minden esetben fejlődnek ki, melyek az elhárító mechanizmusoknak, az erőteljesen fejlődő énnek, és a külső környezetből érkező ellentétes irányú hatásoknak köszönhető, melyek kiolthatják a szorongásos reakciókat.
- A serdülők szorongása a felnőttekéhez hasonlóan elsősorban specifikus és szociális fóbiákban, generalizált szorongásban és kényszerbetegségekben nyilvánul meg.
- A serdülőkor depresszív tünetei igen sokrétűek.
- Serdülőkorban is célszerű elkülöníteni a major depresszíós zavar két fajtáját. A reaktív (exogén) és az endogén depressziót.
- Kutatások alapján a depresszió kezelésében a kognitív, szociális készségekre irányuló terápiák a leghatékonyabbak, a vizsgálatok nem támasztják alá egyértelműen az antidepresszánsok hatékonyságát a gyermekkori depresszió kezelésében.

EVÉSZAVAROK

- A táplálkozás zavarai gyermek- és serdülőkorban jellemzően összefüggésben állnak a gyermek és környezete viszonyával. A táplálkozási zavarok két végpontja túltápláltság a kóros lesoványodás áll.
- Anorexia nervosa, összefüggésbe hozható a nemi identifikációs folyamat problematikájával.
- Bulímia nervosa, mely leállíthatatlan, túlevéses falási rohamokkal jár.
- Ha a falási rohamok kompenzációs viselkedés nélkül jelennek meg, akkor egyszerű falási zavarról beszélünk.

ANOREXIA NERVOSA 1

A sovány iránti vágy és az elhízástól való fokozott rettegés

- Az egyén életének központi célja a vékonyság elérése, ez irányú cselekedeteit azonban a test méret feletti kontroll elvesztésétől való félelem mozgatja.

Az ételekkel kapcsolatos megszállottság

Kognitív zavarok

- Testképe torzulása: az egyének a valóságosnál jóval nagyobb méretet tulajdonítanak maguknak.
- Hétköznapi élethez való alkalmazkodást megnehezítő nézetek és attitűdök rendszere, melyek a perfekcionizmusra, önkontrollra, önfegyelemre való túlzott törekvésben, a mértéktelen önkorlátozás pozitív emberi értékekkel való összekapcsolásában nyilvánul meg.

Pszichés és hangulati problémák

- Az anorexia nervosa jellegzetes pszichés tünete az enyhe depresszió, alacsony önértékelés, szociális jellegű szorongás és az alvászavar. Emellett a betegséget kísérhetik kényszeres gondolatok és cselekedetek, melyek során az egyén arra kényszeríti magát, hogy ételeit szigorú előírásnak megfelelően készítse el, például meghatározott alakúra aprítsa azt.

ANOREXIA NERVOSA 2

Szervi problémák

- Az anorexia nervosával járó koplalás szervi problémák sorát eredményezi. A betegséget amennorrhoea (menstruáció elmaradása), a testhőmérséklet és vérnyomás csökkenése.
- Verejtékezés, a csontok szerves anyag tartalmának ritkulása, a szívverés lassulása, az anyagcsere és elektrolit-háztartás felborulása, szélsőséges esetben szívritmusproblémák, szívszélhűdés és a vérkeringés összeomlása kísérhet, mely halált okozhat.
- A testrészek tekintetében is változások lépnek fel. A bőr durva, száraz, repedezett lesz, a körmök törékenyek, a kezek-lábak hidegek és kékes színűek, emellett jellemző lehet a hajhullás, valamint a test szerte megjelenő pelyhes, finom szőrzet kialakulása.

SZUICID FANTÁZIÁK, SZÁNDÉK.KÍSÉRLET-CSELEKEDET 1

- A serdülő korosztályt gyakran foglalkoztatja a halál gondolata és ezzel együtt az öngyilkosság képzete is.
- Az öngyilkossággal való sűrű vagy állandó foglalkozás, az erről való fantáziálás utalhat az elkövetés veszélyére.
- Okai lehetnek: a gyors növekedés, a hirtelen fejlődés, az állandó konfliktusok, érzelmi lehangoltság, feszültségek, iskolai és otthoni problémák fokozódása ez a korosztály, jóval érzékenyebben, indulatosabban, tragikusabban és impulzívabban reagál az őket érintő eseményekre.
- A tartós stressz az öngyilkosság kockázatának emelkedésével jár együtt.

SZUICID FANTÁZIÁK, SZÁNDÉK.KÍSÉRLET-CSELEKEDET 2

- A serdülőkori öngyilkosságok hátterében a klinikai depresszió, alacsony önértékelés és a kilátástalanság áll, melyet sok esetben a düh és impulzivitás egészít ki.
- Ezek a fiatalok gyakran élnek át számukra elviselhetetlen mértékű stresszt, elhúzódó lelki nyomást, mely leginkább a szülőkkel való kapcsolat hiányából, vagy nem kielégítő voltából, családi konfliktusokból, nem megfelelő baráti kapcsolatokból vagy társas elszigeteltségből adódik.
- Az iskolai stressz is kiemelt szerepet játszik az öngyilkossággal próbálkozó gyermekek körében.

KAMASZKORI KONFLIKTUSOK

A serdülő identitásának keresése közben, gyakran kerül konfliktusba környezetével.
A serdülő és fiatal felnőtt korra jellemző devianciák: az alkoholfogyasztás, a dohányzás, a kábítószer fogyasztás, a korai szexualitás, majd később a partnerek gyakori váltakozása, antiszociális cselekmények.

A devianciák általában átmeneti jellegűek.

Kamaszkorban megjelenő problémás viselkedés összefüggésben van a gyermek előző tapasztalataival, egyéni jellemzőivel, a család emocionális klímájával, a szülők nevelési stílusával. Ugyanakkor a kihívást jelentő viselkedések hátterében állhatnak olyan okok is, amelyek orvosi kivizsgálást igényelnek.

KAMASZKORI KONFLIKTUSOK SZÍNTEREI

- A család, az iskola és a kortárs csoportok.
- A serdülő konfliktus megoldási módjai összefüggésben vannak fejlődése során szerzett tapasztalatokkal és a környezetével való interakciójával.
- A kamasz és családja között alkalmazkodási folyamat.
- A megjelenő konfliktusok az élet és a fejlődés természetes velejárói mind a fiatal, mind a szülők tekintetében.
- A szoros és harmónikus családi kapcsolatok segítik az önállóvá válás folyamatát.
- Az iskolában kialakuló konfliktusok okai szintén a megnövekedett autonómiaigényben, az identitás keresésében találhatók meg és összefüggnek a család nevelési stílusával, az otthon kialakult problémákkal, az egyéni jellemzőivel, a kortársak hatásával.
- intézményes környezetének is alkalmazkodni kell.

KONFLIKTUS MEGOLDÁSI STRATÉGIÁK – THOMAS ÉS KILLMAN

- **Elkerülő**: alacsony önérvényesítés, alacsony együttműködés, passzivitás jellemzi. Nincs, vagy alacsony a nyeresége a helyzetben.
- **Versengő/önérvényesítő**: magas önérvényesítés, alacsony együttműködés jellemzi. Magas egyéni nyereségre törekszik. Megnyilvánulhat hatalomra törekvésben, fenyegetésben, nagy meggyőző erőben. Versengő stratégia használata: sportversenyek.
- **Alkalmazkodó/önalávető**: alacsony önérvényesítés, magas együttműködés jellemzi. Nyeresége a partnernek van. Fontos számukra a kapcsolat, amelyben alkalmazkodnak, hagyják a másik szempontjainak érvényesülését.
- **Kompromisszumkereső**: önérvényesítés, együttműködés jellemzi. Az elfogadható közös nyereségre törekszik.
- **Problémamegoldó**: magas önérvényesítés, magas együttműködés jellemzi. (A közös nyereséget maximalizálja.) Előnye, hogy a felek toleranciája növekszik, erősödik a kapcsolat és kölcsönös megelégedéssel záródik a konfliktushelyzet.

A konfliktus megoldó stratégiák használata nem korlátozódik egy stratégiára

VÉDEKEZŐ MECHANIZMUSOK

- Humor
- Szublimáció
- Elfojtás
- Projekció
- Intellektualizáció
- Izolálás
- Racionalizálás
- Hasítás
- Tagadás
- Leértékelés
- Regresszió
- Eltolódás

MEGKÜZDÉSI STRATÉGIÁK 1

Problémafókuszált megküzdés

pozitív stratégia:

- prioritások felállítása, az idő kiegyensúlyozott felhasználása – időmenedzsment
- célok kitűzése
- asszertivitás – annak világos kifejezése, hogy a személynek mire van szüksége

negatív stratégia:

- halogatás, a prioritások figyelmen kívül hagyása
- passzivitás, a történések kivárása
- agresszivitás, anélkül, hogy az egyén elmondaná mire van szüksége

MEGKÜZDÉSI STRATÉGIÁK 2

Érzelemfókuszált megküzdés

pozitív stratégia:

- testmozgás
- önmagunkra figyelés: pihenés, aktív pihenés
- elfoglaltság: társaskapcsolatok ápolása

negatív stratégia:

- inaktív életmód
- önbántalmazás: étkezési zavarok, higiénia elhanyagolása, drog, alkohol
- társaskapcsolatok elhanyagolása

FEGYELMEZÉS

- Az önállóságra törekvő, fizikai és szellemi téren változó, fejlődő fiatal számára fontos, hogy nevelésének keretei illeszkedjenek megváltozott igényeihez, teret adva autonómiájának, véleményének, felelősségvállalásának
- A fegyelmezés egy tanítási-tanulási folyamat, melyben a gyermek felelősséget vállal döntéseiért, tetteiért és a társas viselkedés elfogadott normáinak megfelelően él
- A fegyelmezés eszköze a szabályok alkotása, melyek célja a következetes, biztonságos környezet megteremtése.

SZABÁLYOK 1

- **Konkrét szabályok**: egyértelműek, nem érthetők félre.
- **Ésszerű szabályok:** a szabálynak meg kell felelni a gyermek életkorának és egyéni jellemzőinek.
- **Ellenőrizhető szabályok:** a serdülők esetében is fontos, hogy olyan szabályokat hozzunk, amiket ellenőrizni tudunk, ha nem tudjuk egy szabály betartását ellenőrizni, akkor nem tudjuk elérni a szabály alkotásával kitűzött célünkat, a serdülő azt tapasztalja, hogy az adott elvárás megszeghető.

SZABÁLYOK 2

- **Pozitívan megfogalmazott szabályok:** azt fogalmazzuk meg, ami az elvárásunk és ne azt hangsúlyozzuk, amit szeretnénk elkerülni. Pl.: Nem szabad késni a foglalkozásról, helyett, elvárom, hogy pontosan jelenj meg az órákon.
- **Szükséges szabályok:** a kevés, de konkrét, ellenőrizhető, pozitívan megfogalmazott szabály teszi átláthatóvá a gyermek és a szülő/nevelő számára is az elvárásokat. A szabályoknak fontos dolgokról kell szólnia, a gyermekre hárítva a betartásuk felelősségét.

2. NAP - PATOLÓGIÁS SERDÜLÉS

Nehéz meghúzni a határt a normális és a patológiás serdülés között.

Gyakoriak az átmeneti megtorpanások, kudarcok vagy előresietések. Ha azonban az ezekkel járó tünetek feltűnő mértékűvé válnak, vagy nagyon elhúzódnak, akkor feltétlenül oda kell rájuk figyelni

Anna Freud szerint: „amíg a serdülő – bármilyen nagy szélsőségek között is – változik, addig korának megfelelően viselkedik” (idézi Vikár, 1980).

LAUFER FÉLE GYANÚJELEK, MELYEK AGGODALOMRA ADHATNAK OKOT

1. A serdülő túl gyerekes, (babusgatást, gyermeki törődést igényel); a felnőtté válástól való félelem jelzése.
2. Túl felnőttes, önkontrollját mindig meg akarja őrizni; fél az ellazulástól.
3. Elégtelen kortárs kapcsolatok: magányos, illetve fiatalabbakkal, vagy idősebbekkel barátkozik, miközben kortársaitól visszahúzódik.
4. Túlzottan a szülőkhöz kötődik.
5. Az eseményekkel kapcsolatban nem képes megfelelő érzéseket érezni vagy kifejezni.
6. Jövőképe nincs vagy irreális.
7. Képzelet és valóság nem különül el sem önmaga, sem mások megítélésében; gyanakvó, projektív munkamódok.
8. Félelemkeltő gondolatok kínozzák, melyek bénítólag hatnak rá.
9. Cselekedeteit túlnyomórészt idegennek érzi, mintha az akaratától függetlenül alakult volna, „rátört”.

VIKÁR (1980) ÖSSZEGEZTE A PANASZOKAT, MELYEK SERDÜLŐKORBAN MEGJELENHETNEK:

- Teljesítménygátlás: az eddig jól tanuló diák egyszercsak képtelen tanulni, nem motivált, nem érdekli semmi, figyelme szétszórt, iskolai jegyei is leromolhatnak. Oka lehet egyrészről egy rejtett dac, mely a szülőkkel való konfliktust tükrözi. Másrészről oka lehet a túlzottan magas szülői elvárás, melyet a serdülő nem tud teljesíteni.

- Beilleszkedési zavarok vagy szociális gátlás: kapcsolatteremtési problémák, izoláció. A serdülő ebben az esetben kisebbrendűségi érzéssel, önbizalomhiánnyal küzd. nehezen lép másokkal kapcsolatba, vagy nem tartós, nem mély kapcsolatokat alakít ki.

- Pszichoneurotikus tünetek: testi okokkal nem magyarázható tünetek pl.: fejfájás, hasfájás, szédülés, hányás. A belső feszültség testi tünetekben jelenik meg.

- Autoritáskrízis: lázadás a felnőtt világ szabályai, normái ellen. Jele lehet az öltözködés szokatlansága, kimaradás, csavargás, tanulás elhanyagolása, esetleg antiszociális csoporthoz való csatlakozás.

VIKÁR (1980) HÁROM JELLEMZŐ PSZICHOLÓGIAI OKOT TALÁLT A SERDÜLŐKORI KRÍZISEK MEGJELENÉSÉRE:

- A gyermekkor traumatikus történései miatt (pl.: szülők válása gyermekkorban, melyet nem tud feldolgozni a fiatal, így akár a kapcsolatokba vetett bizalma is sérülhet). – A mi gondozottainknál ennél is súlyosabb traumákkal találkozunk.
- Család belső egyensúlyi zavara miatt (pl.: szülők közötti tartós feszültség, egyszülős családokban túlzottan dependens kötődés az anyához nehezítheti a fiatal leválását serdülőkorban).
- Kortárs ifjúsági csoport elvárásai miatt (pl.: a serdülő saját értékei, normái és a kortárscsoport elvásásai, értékei között nagy ellentét van).

A SOK GONDOZOTTUNK IDENTITÁSFEJLŐDÉSÉT BEFOLYÁSOLÓ HATÁS: A TRAUMA

- A leggyakoribb, legsúlyosabb traumákat a gyerek bántalmazása
- Valamint az elhanyagolása okozza
- A gyermekotthonba kerülés maga is trauma
- A hospitalizáció veszélye

A KÖTŐDÉS JELENTŐSÉGE

- Tartós kapcsolat egy „bizonyos személlyel” → kötődési személy
- A kötődés azzal a személlyel fog kialakulni, aki válaszol a gyerek jelzéseire
- A kapcsolaton belüli biztonság és bizonyosság érzés
- Megnyugvás, öröm, kellemesség forrása
- A kötődési személy elvesztése, vagy az elvesztésétől való félelem aggodalmat vált ki
- A kötődésben bekövetkező zavarok hatással vannak a fejlődésre

A KÖTŐDÉSI SZEMÉLY HIÁNYA

- A noradrenerg és dopaminerg, szerotonerg sejtcsoportokban okoz károsodást, jelentősen lecsökkentve a transzmitterek szintjét mind az agyban, mind a gerincvelőben.
- Az elszakítás az anyától csökkenti az endorfin-kiválasztást, és ez külső ópiát bevitellel csak részben pótolható.

ÉLETRE SZÓLÓ TAPASZTALAT

- A gyermek korai tapasztalatai alapján képet alkot:
  - Önmagáról, saját értékességéről.
  - A kötődési személyek viselkedéséről.
  - A közeli kapcsolatok természetéről.
  - Elvárásokat alakít ki, amelyek vezérlik viselkedését az új kapcsolatokban.
  - Kialakítja érzelemregulációs stratégiáját: Hogyan küzdjön meg az érzelmekkel, indulatokkal? – Önkontroll.

Ez a kialakított munkamodell általában egész életre szóló! Lehet, de nagyon nehéz korrigálni.

A TRAUMA, A BÁNTALMAZÁS ÉS AZ ELHANYAGOLÁS

- Fizikai bántalmazásról
- Az érzelmi bántalmazás
- A fizikai elhanyagolás
- Az érzelmi elhanyagolás
- Szexuális bántalmazás

AZ ELHANYAGOLÁS KÖVETKEZMÉNYEI

- Halál: fiziológiai szükségletek kielégítetlensége miatt, balesetben
- Korai elhanyagolás: agykárosodás, fejlődési lemaradás (testi, nyelvi, értelmi, érzelmi, szociális téren)
- Egyéb fizikai tünetek: szegényes higiénia, ápolatlan megjelenés, kiújuló fertőzések, betegségek
- Gyenge iskolai teljesítmény, sok hiányzás/kimaradás az iskolából
- Alulszocializáltság: keretek, szabályok, szokások kialakulatlansága
- Gátolatlanság: figyelemzavaros-hiperaktív tünetek (DE ez nem organikus eredetű – nem gyógyszerrel kezelendő)
- Kötődés zavara: válogatatlan kötődés, intim fizikai kontaktus iránti vágy (fokozott veszélyeztetettség szexuális visszaélés áldozatává válni, prostituálódás, korai terhesség)
- Alacsony önértékelés: érdektelenség/értéktelenség érzése, szorongás, visszahúzódás
- Figyelemért könyörgő viselkedés: szexualizált viselkedés, balhézás…
- Öngerjesztő viselkedés, önsértés
- Alkoholbetegség (átöröklődése), társfüggőség

A KRÓNIKUS FIZIKAI BÁNTALMAZÁS KÖVETKEZMÉNYEI

- Közeledésre/érintésre megretten, elhúzza a fejét, amikor meg akarjuk simogatni
- Félelem bizonyos típusú személyektől (hasonlít a bántalmazóra, tekintélyi személyek)
- Szokatlanul félénk, riadt
- Mások érzelmeire utaló jelzésekre hiperérzékeny
- Bizalmatlanság a hozzá közel állókkal szemben is, kategorikus látásmód, állandó védekező állás, árulás-érzés, szorongás intim kapcsolattól
- Túlzott éberség – hipervigilancia
- Feltűnően készséges, alázatos viselkedés: szervilizmus, alakoskodás, elvtelen megalázkodás, látszat-együttműködés, mások elvárásaihoz igazodó „kaméleon” viselkedés
- Ellenségességbe hajló bizalmatlanság ill. támadva védekezés, paranoid feldolgozási mód „ellenséges tulajdonítási hiba”
- Az agresszorral való azonosulás – bántalmazó magatartás
- Vibráló, agresszív megnyilvánulások: ‘acting out’ (feszültség-levezetés kontroll nélkül)
- Erőszakkal, horror-történetekkel való foglalkozás

A KRÓNIKUS FIZIKAI BÁNTALMAZÁS KÖVETKEZMÉNYEI

- Fájdalommal/félelemmel szembeni érzéketlenség – kockázatkereső viselkedés, veszélyfüggőség
- Figyelem kikövetelése ‘balhézással’
- Üres tekintet, kifejezéstelen arc, szemkontaktus hiánya
- Kezdeményezőkészség hiánya
- Az élet élvezetének képtelensége anhedónia
- Szomorúság, depresszió: védekezés nélküli megadás, tanult tehetetlenség, kontrollvesztettség, reménytelenség
- Bűntudat, szégyen, önhibáztatás, megbélyegzettség
- Alacsony önértékelés, értéktelenség, az emberek által ismert énje hamis
- Kivonulás, mindenen kívül maradás

A KRÓNIKUS FIZIKAI BÁNTALMAZÁS KÖVETKEZMÉNYEI

- Koravénség, álkoraérett magatartás – vágy, hogy tökéletes legyen
- Testi betegségek (has- és fejfájás), lassabb fejlődés, alvás- és étvágyzavar
- Koncentrációs és tanulási nehézségek, iskolai teljesítményromlás
- Regresszív tünetek: ujjszopás, ágybevizelés, csimpaszkodás – éretlen személyiség
- Szorongás
- Kapcsolatépítési problémák: elmagányosodás, fenyegető/agresszív, ezért elutasított
- Alkohol- és droghasználat
- Önsértés
- PTSD
- „Ismétlési kényszer”
- Disszociatív zavar
- Öngyilkossági késztetés
- Antiszociális viselkedés

SZEXUÁLIS BÁNTALMAZÁS TÜNETEI

- testi: nemi betegség, húgyúti fertőzés, viszketés
- hiperszexualizáltság (viselkedésben, érdeklődésben)
- nemiség elutasítása, viszolygás testi kontaktustól, érzelmi ridegség (lsd. Anorexia)
- megbélyegzettség, romlottság érzés, bűnösség érzés (lsd. kényszeres mosakodás)
- árulás érzés: bizalmatlanság, szorongás intim kapcsolattól, harag az anya iránt
- áldozati énkép: kontrollvesztettség, hatalom hiánya, értéktelenség, reménytelenség, negatív énkép
- ingerültség, nyugtalanság, alvászavar, étvágytalanság, kényszeres önkielégítés
- további tünetek lehetnek: hasi fájdalom, fejfájás, koncentrációs nehézségek,
- droghasználat,
- önpusztítás, öngyilkosság
- depresszió
- szorongás
- PTSD
- hiperaktivitás, hiper-arousal
- szociális izoláció
- disszociatív zavarok

A TRAUMA FELDOLGOZÁS HATÉKONYSÁGÁT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

- A gyerek és a felnőtt közötti kapcsolat jellege – legsúlyosabb a nagyon közeli, szeretett személy által elkövetett abúzus
- Tartóssága
- Súlyossága
- Az elszenvedő életkora, érettsége

A HÁTTÉRBEN

- A disszociáció
- A mentalizációs képesség zavara
- Alacsony önértékelés
- Externalizáció

A TRAUMA, A BÁNTALMAZÁS ÉS AZ ELHANYAGOLÁS HOSSZÚ TÁVÚ KÖVETKEZMÉNYEI, HATÁSUK A SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉSRE

- Az antiszociális személyiség fejlődés
- A borderline személyiségzavar

A TRAUMA, A BÁNTALMAZÁS ÉS AZ ELHANYAGOLÁS HOSSZÚ TÁVÚ KÖVETKEZMÉNYEI, HATÁSUK A SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉSRE

- Önsértés, falcolás
- Az öngyilkosság
- A prostitúció

TOVÁBBI KOCKÁZATI TÉNYEZŐK

- Az iskolai kudarcok szerepe
- A család egyensúlyzavarából eredő problémák
- A negatív énkép szerepe
- A szegénység, mint kockázati tényező (már biológiailag is)
- Hiperaktivitás

AZ ÉN-KÉP SZEREPE

- A számunkra fontos személyektől, majd a tágabb környezetünkből érkező visszajelzéseknek hatása
- Gondozottaink többsége bántalmazást vagy elhanyagolást élt meg a családjában – negatív énkép
- Az előítélet hatása
- Az iskolai kudarcok szerepe
- Szüleink elfogadása is hatással van rá

A GONDOZÁSI HELYEK ÉS A KAMASZ SZÜKSÉGLETEINEK ILLESZKEDÉSE

- A kisebb gyermekek számára nyilván valóan előnyösebb lehet egy nevelő családban történő elhelyezés - biztosítja számukra a kötődés lehetőségét.
- Kamasz gyermekek esetében, már nem biztos, hogy képesek vagy akarnak egy idegen család tagjaihoz kötődni.
- Gyakran lojálisak szüleikhez, vagy már annyit csalódtak a felnőttekben, hogy nagyon nehéz bizalmi kapcsolatot kialakítani velük.
- Magatartási problémák: túlzottan megterhelhetnek viselkedésükkel egy nevelőcsaládot.

A GONDOZÁSI HELYEK ÉS A KAMASZ SZÜKSÉGLETEINEK ILLESZKEDÉSE

Mire vigyázzunk

- Különböző korosztályok - különböző szükségletek
- A kamaszok szükséglete a nagyobb szabadság
- Szexuális kapcsolatok a lakásotthonban
- Ha szexuális abúzust elszenvedett gyermekek kerülnek egy helyre, az veszélyes
- Testvérek együttes elhelyezése: előnyök - hátrányok

A KORTÁRS CSOPORT SZEREPE A SERDÜLŐ ÉLETÉBEN

- A kortárs csoportnak védő, feszültség levezető, szorongást enyhítő szerepe van a szülőkről való leválás során. A serdülő emellett itt próbálja ki a külső csoportba való beilleszkedést, az önérvényesítést, az általa a közösségben felvállalható szerepeket, a hűséget, a szolidaritást.
- A serdülőkor egyik legjellemzőbb jelensége a lázadás. Megkérdőjelezik a szülői tekintélyt. Nem fogadják el automatikusan a szülők véleményét, önállóan akarnak gondolkodni. Vitatkoznak és feszegetik a határokat. Sok minden megkérdőjeleződik: az addig elfogadott értékek, normák, szokások
- Gyermekkori énképüket, a családban kialakult és elfogadott értékeket össze kell egyeztetni az ifjúsági szubkultúra (kortárscsoport) ideál-képeivel.

A DISSZOCIÁLIS FIATALOK CSOPORTJÁHOZ CSATLAKOZÓ SERDÜLŐK JELLEMZŐI

- a családi környezetből történő kilazulás
- érzelmi izolálódás
- az iskolai életben elszenvedett sorozatos kudarcok (*Vikár Gy. 1980*)

Nem nehéz észrevenni, hogy ez mind jellemző gondozottaink nagy részére.

„A leválás sikerességéhez nem olyan szülőkre van szüksége, akik nagyon is könnyen elengedik és nem is olyanokra, aki rafinált módon, vagy túl keményen tartják a gyermeki létben, hanem olyanokra, akik továbbra is a gyermek rendelkezésére állnak fizikailag is, érzelmileg is, és kibírják, hogy a gyermek leváljon róluk.”

(Vikár Gy. 1980.)

NEGATÍV HATÁSOK A KORTÁRS CSOPORTBAN

- Bullying
- Szökés, csavargás
- Alkohol, drog, egyéb függőségek
- Szexualitás

BESZÉLJÜK MEG

A serdülővel való kommunikáció fontossága.

Mit hogyan beszélünk meg a gyerekkel, megbeszéljük-e vele egyáltalán és hogyan reagálunk az ő beszédére, viselkedésére.

KOMMUNIKÁCIÓ

- Ne tegyünk minden apróságot szóvá.
- Azt fogalmazzuk meg, hogy mit csináljon, ne azt, hogy mit ne.
- Ne minősítsük a gyereket.
- Ne mondjunk negatív jóslatot.
- Ne mondjunk burkoltan se rosszat a szülőre.

KOMMUNIKÁCIÓ

- Hitelesség
- Őszinteség
- Elfogadás

KOMMUNIKÁCIÓ

- Időzítés
- Hallgatag gyerek
- Indulatos gyerek
- Én-üzenetek

AZ ÉNKÉP SZEREPE

A pozitív énkép kialakítása és támogatása

A visszajelzések szerepe

A kompetencia érzés erősítése

A meglévő képességek tudatosítása és fejlesztése

Mentor – személyes felelősség, személyes figyelem

HATÁROK KIJELÖLÉSE

- Szükség van határokra, szabályokra
- Merjünk határokat szabni
- Legyenek következmények

A JUTALMAZÁS – BÜNTETÉS KÉRDÉSE

Ha már büntetünk, akkor a büntetésnek is vannak megszívlelendő alapelvei

- ne a már odaadott jutalomból vegyünk el büntetésképpen
- a büntetés időben minél hamarabb kövesse a negatív cselekedetet
- sose minősítsük negatívan a gyereket, csak a cselekedetét
- ne szégyenítsük meg
- amennyiben lehetséges a büntetés legyen összefüggésben a cselekedettel
- a cselekedettel arányos legyen a büntetés
- a gyerek értse, hogy miért kapja a büntetést, természetesen ezért alaposan meg is kell vele beszélni, hogy mit követett el és miért kap büntetést érte
- a büntetést konkrétan kell meghatározni időben is – pontosan meddig tart
- a büntetés legyen következetes, úgyis ha az egyik gyereket büntetjük egy bizonyos dologért, akkor a másik se követhesse el azt a dolgot büntetlenül
- illetve ez a dolgozók között is következetesen történjen, amiért az egyik felnőtt büntet, azért a másik is
- önmagunkkal is legyünk összhangban
- ne legyen kollektív a büntetés
- ha a büntetés túl szigorú, a kamasz lehet, hogy nem tartja be, mert úgy érezheti, nincs veszteni valója
- a várhatóan még hatásos legenyhébb büntetést kell választani

A JUTALMAZÁS – BÜNTETÉS KÉRDÉSE

- Jutalmazásos rendszer kialakítása

- Resztoratív módszerek:

  Megtaníthatjuk a gyerekeket arra, hogy felelősséget vállaljanak tetteikért, anélkül, hogy sérülne az önbecsülésük.

REZILIENCIA

A reziliencia nem más, mint rugalmas ellenállás, megküzdési képesség. Az egyén azon képessége, hogy erőteljes, meg-megújuló, vagy akár sokkszerű külső hatásokhoz rugalmasan - sikeresen alkalmazkodjék, adaptálódjék.

REZILIENCIA

Befolyásolják:

- Veleszületett adottságok
- Meg tudja-e élni saját erejét, kompetenciáját
- Biztonságos, támogató háttér, jó gyermekkor

REZILIENCIA

Állami gondoskodásban nevelkedők körében rezilienciát csökkentő tényezők:

- Gondozási hely megváltoztatása
- Alkohol és drog ártalom a perinatális korban
- Több vizsgálat kimutatta a nevelőszülőkkel való jó kapcsolat korrektív lehetőségét

3. NAP - A TEKINTÉLY ÁLTAL FELÁLLÍTOTT PSZICHOLÓGIAI TÉR

- Az állam, a segítő és a kliens
- A hatalom ”a tekintély intézményesülésének következménye” (Talcott Parsons, 1967)
- Iskola - „törvényes tekintély” (Pierre Bourdieu, 1978)
- A szociális munkás és kliense közötti hierarchikus távolság egyértelművé és dominánssá válik

KAMASZOK ÉS FIATALOK A GYERMEKVÉDELEMBEN

- Értékközvetítés
- Gyermekközpontú nevelés
- Integrációs programok és terápiák, ehhez kapcsolódó együttműködési hajlandóság

A NEVELŐ HATALMÁNAK FORRÁSA

- Az állam, mint a társadalmi etika megfogalmazója.
- A heterogén „tömegekben a butaság, és nem a gondolkodó ész gyülemlik össze” (*Gustave Le Bon, 1913*).
- A tanár, az orvos, vagy a szociális munkás a többségnek a része, így a diák, a beteg vagy a kliens irányába megfogalmazódó viszonyulások tartalmát a felhatalmazásból származó erő határozza meg.
- A kliens személyét érő többségi hatások, az önmagáról való gondolkodását és önmagához való viszonyát is befolyásolják.

ÖSZTÖNZŐ HIPOTÉZIS

- Philip Zimbardo (*Stanford Egyetem: 1971. augusztus*)

- „.... A stanfordi börtönkísérlet félreérthetetlenül tudatja velünk, emberekkel, ideje leszámolnunk a túlzottan leegyszerűsített képzettel, miszerint a rossz helyzetek jó énünk segítségével legyűrhetők. „

PROVOKATÍV ASSZOCIÁCIÓ A HATALOMRÓL

- A szociális munkás empatikus kísérőből szigorú bíróvá, hatalommá vált.
- „Látnivaló, egyetlen sajátosan iskolai megkülönböztetés sincs, amelyet ne lehetne visszavezetni egymással rendszerszerűen összekapcsolódó társadalmi különbségek együttesére.” (Pierre Bourdieu, 1978)
- Konrád György – Szelényi Iván (1978) és Paul Kivel (2016)

DEKLARÁLT ÉS REJTETT CÉLOK A KOMMUNIKÁCIÓBAN

- A felek közti interakciót játszmának nevezzük, ha a személyek közötti interakció többsíkú és a felszínen megjelenő kommunikáció mögött valamilyen többé-kevésbé tudatos, rejtett szándék áll (Eric Berne, 2013).
- A (kötelezett) klienst kiszolgáltatott énállapota vagy belehajtja - mintegy acting out-ként (Meghalt egy magyar hős, 2018):
  - egy keresztező kommunikációs sémába, vagy pedig
  - a kiegészítő énállapot szerint, „behódol” a segítőnek, a szociális munkásnak.

A SZOCIÁLIS MUNKÁS JÁTSZMÁBÓL SZÜLETETT, ÖNREFLEXIÓ NÉLKÜLI TAPASZTALATI TANULÁSA

- a keresztező kommunikációs és 2. a kiegészítő énállapot sémája szerint

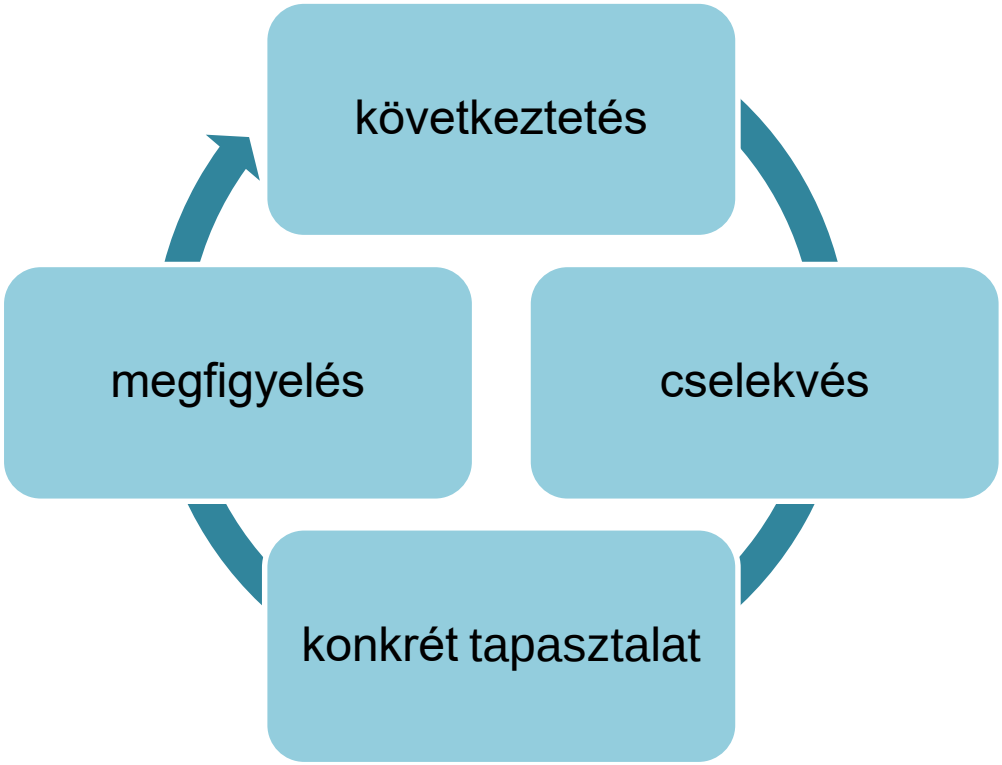

TÁMOGATÓ JELENLÉT: VEZETÉS, ERŐ

Erő típusa	Az adott válasz
Konkrét erő, szankció (fenyegetés) vagy jutalom (ígéret)	
Engedelmesség, szófogadás	Kapcsolatokra, bizalmi, érzelmi alapra épülő
Azonosulás	
Tudásalapból, szakmai tekintélyből fakadó	A megértettek és elfogadottak beépítése a reakciókba

A SZUPERVÍZIÓ ETIKAI VETÜLETE = SZOCIÁLIS MUNKA ALAPÉRTÉKEI

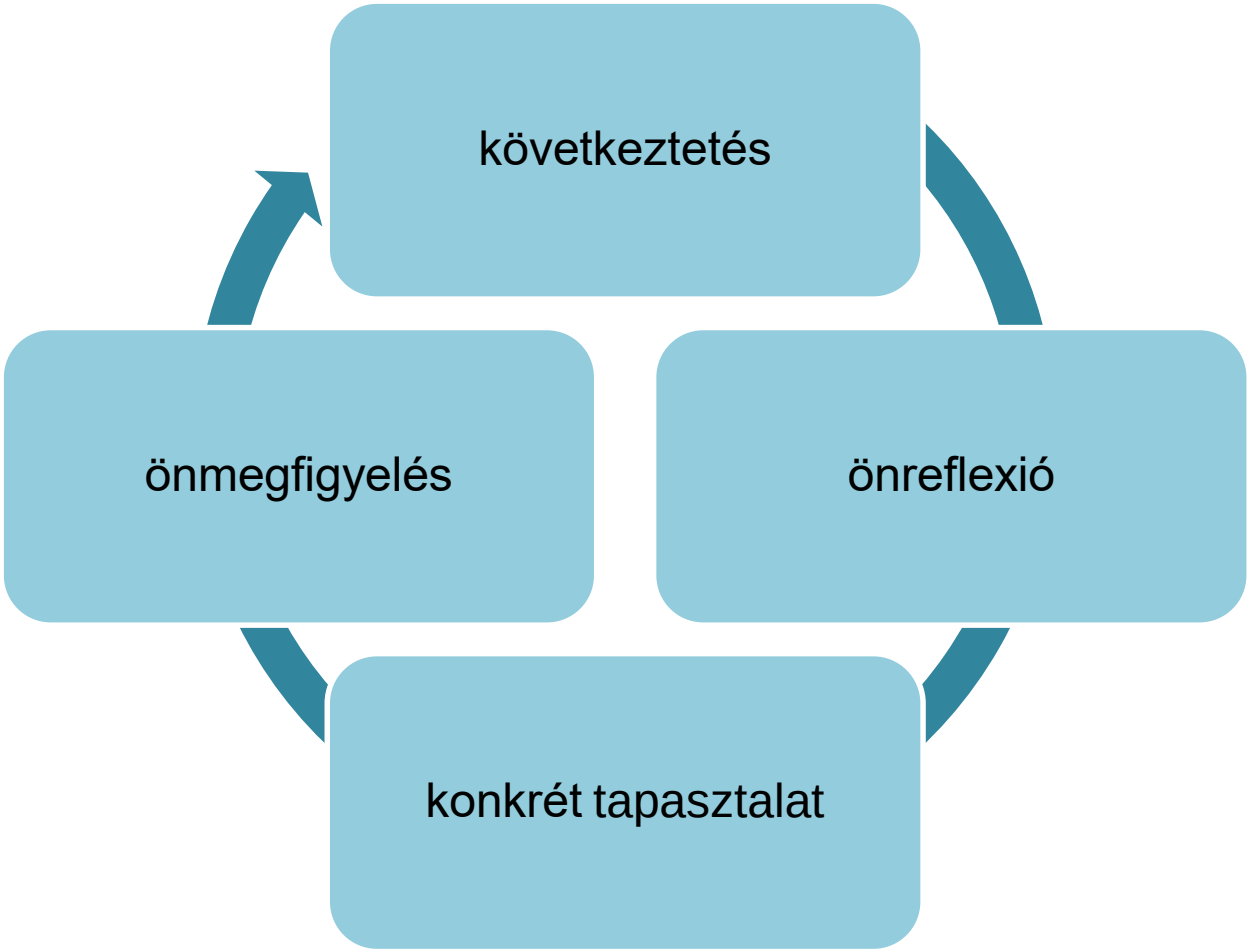

ÖSSZEGZÉS



A segítő és kliense közt megvalósuló ÉN-Te típusú találkozás esélyét, a segítő szakmai énjét érő külső hatalmi és katartikus szupervíziós hatások befolyásolják.

Ez a két tartalom, mint a karos mérleg tányérjaiba helyezett súly, mozdítják el a segítő beavatkozás irányát.

Az egyik irány a kliens erővel való felruházásának folyamata, míg a másik a meglévő társadalmi egyenlőtlenségek törvényes tekintély által felruházott rögzítésének a lehetősége.

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET!

